

İMGEDEN NESNEYE AVRUPA SANATINDA KİTAP¹

Arş. Gör. Ferhat KAVAS

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü

Sivas/ Türkiye

ferhatkavas@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-0996-3332

Öz: Avrupa resim sanatında kitap imgesi, bilgi, inanç, otorite ve bireysel düşüncenin simgesi olarak çeşitli dönemlerde farklı anlamlar taşımış; kültürel ve sanatsal dönüşümlerin bir aynası olmuştur. Kitaplar, sanat eserlerinde genellikle sembolik bir ağırlığa sahip olmuş ve dönemin entelektüel, dini ve toplumsal değerlerini yansıtmıştır. Bu çalışmada kitapların sanattaki kullanım alanları ile simgesel anlamlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Resim sanatında yazılı sözün yerine geçen imgeler, araştırmacılar için her zaman açıklanmaları zorunlu olan anlatı bileşenleridir. Resim sanatında tasvir edilen kitaplar da dönemin entelektüel ve manevi değerlerini yansıtan önemli görsel imgeler olmuşlardır. Avrupa resim sanatında kitap imgesi genellikle bilgi, bilgelik, din ve iktidar gibi temaların sembolik anlatımı olarak kullanılmıştır. Çağdaş Sanatçılar bu temaların daha derin anlamlarını ve anlatılarını iletmek için eserlerine kitapları bir nesne olarak dâhil etmişlerdir. Bu makalede, Orta Çağ'dan günümüze kadar olan süreçte Avrupa resim sanatında kitap imgesinin kullanım alanları, ikonografisi ve kullanım şekilleri örnekler üzerinden ele alınmış ayrıca kitaplar sanatta nesne kullanımı bağlamında incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Resim Sanatı, İkonografi, Kitap, İmge, Nesne.

BOOK IN EUROPEAN ART FROM THE IMAGE TO THE OBJECT

Abstract: The image of the book in European painting has Symbolized knowledge, belief, authority, and individual thought across different periods, serving as a reflection of cultural and artistic transformations.. Books generally possess symbolic significance in works of art and reflect the intellectual, religious, and social values of the time. The image of the book in European painting has generally been used as a symbolic representation of themes such as knowledge, wisdom, religion, power, and authority. Contemporary artists have included books as objects in their works to convey deeper meanings and narratives of these themes. In this article, the areas of use, iconography, and forms of usage of the image of the book in European painting from the Middle Ages to the present have been addressed through examples, and books have also been examined in the context of the use of objects in art.

Keywords: Art of Painting, Iconography, Book, Image, Object.

¹ Makalede Araştırma ve Yayın Etiği'ne uyulmuştur.

EXTENDED ABSTRACT

In this article, the areas of usage and iconography of the image of the book in European painting from the Middle Ages to the 20th century have been examined through examples in the context of the use of objects in art. This study aimed to determine the areas of use of books in art and their symbolic meanings. From the Middle Ages to the present, the image of the book has frequently been used as a means of conveying the values, beliefs, and cultural ideals of the period, transcending beyond a mere visual narrative tool. As both spiritual and intellectual symbols, they provide crucial insights into the artistic and philosophical perspectives of the era. In this study, the iconography of these books has been examined through selected examples by identifying the main themes in which books are used as a symbol in art. Middle Ages to the present have been addressed through examples, and books have also been examined in the context of the use of objects in art.

The image of the book in European painting has carried various meanings over the centuries in different cultural, religious, and intellectual contexts. These images generally symbolize concepts such as knowledge, wisdom, spirituality, and authority. Books have become objects used in a multifaceted way in art, going beyond being simple sources of information that carry knowledge and stories. Artists have produced aesthetic and intellectual works in different contexts by treating books as both physical material and symbolic instruments. Books have found their place in art as powerful symbols representing mankind's accumulated knowledge and cultural heritage. Artists have focused on themes such as religion, power, strength, secrecy, education, and death by using books as conceptual tools. The book, with its tangible presence, is also an object used as a material in art. Artists have created new meanings by disrupting, reassembling, or transforming the physical structure of books. Representations of books in medieval and Renaissance art serve as a profound symbol of knowledge, spirituality, and authority. The artists of these periods often included books in their works to convey deeper meanings and narratives. In these examples, books usually represent sacred texts that emphasize the piety and wisdom of religious figures. For instance, the image of Jesus holding a book, an important motif in Christian art, is a potent symbol representing divine wisdom, teaching authority, and the eternal Word of God. The depiction of the Virgin Mary reading a book during the Annunciation, and similarly, books featured in depictions of Saints, emphasizing their religious devotion and the divine wisdom bestowed upon them.

Furthermore, throughout history, books have especially represented power, being associated with rulers, clergy, and scholars. In portraits, a book is a tool used to elevate a person's status by insinuating their intellect or piety, and it has also been used as an indicator of intellectual and social respectability. Closed or partially open books symbolize secret knowledge, privacy, or the unknown. Locked or chained books emphasize restricted access to certain information. In vanitas paintings, books are depicted, whether open or closed, as symbols of death and transience. In vanitas, alongside books that signify the limitations of human knowledge and the transience of life, they are depicted with hourglasses, skulls, and candles. In contemporary art, the book is not only an object carrying knowledge but also an aesthetic, intellectual, and cultural symbol. Artists reinterpret books, critiquing the dynamics of the contemporary world and offering new perspectives to the viewer. The use of books in contemporary art carries profound meanings for both the artist and the viewer. Through books, artists present unique perspectives on knowledge and memory, while viewers can question both their individual and collective identities through these works.

1. Giriş

Kitap imgesi, tarih boyunca sanatta güçlü ve çok yönlü bir sembol olmuştur ve sıklıkla bilgi, bilgelik, güç, din, eğitim, gizem ve gizlilik gibi kavramları ve temaları temsil etmiştir. Avrupa sanatında kitap imgesi birçok temanın sembolü olarak kullanılmıştır ve bu imgenin yorumlanması kültürel, tarihsel ve sanatsal bağlama göre değişmektedir. Bilgi veya eğitimi sembolize eden kitaplar çoğu zaman öğrenmeyi, entelektüel uğraşları ve bilgi aktarımını simgeler. Bilgeliği temsil eden kitap imgeleri, bilgelik arayışını ya da evrensel gerçeklerin sınırlandırılmasını ifade ederler. Resimlerde açık kitaplar genellikle şeffaflığı veya bilginin açığa çıkmasını ima ederken, kapalı kitaplar sırları veya ezoterik bilgiyi işaret ederler. “Dini ya da maneviyatı vurgulayan kitaplar sıklıkla kutsal metinlerin simgesi olarak kullanılırken, Hristiyan sanatında kitap imgesi sıklıkla İsa Mesih’le, Meryem’le, peygamberlerle ve azizlerle ilişkilendirilerek ilahi bilgiyi sembolize etmişlerdir” (Sandler, 2002, s. 14). “Güç ve otoritenin bir temsili olan kitaplar ise tarih boyunca özellikle yöneticiler, din adamları ve bilginlerle ilişkilendirilerek gücü temsil etmişlerdir. Portrelerde kitap, kişinin entelektüelliğini veya dindarlığını ima ederek statüsünü yükseltmek için kullanılan bir araç olmuştur” (Schneider, 2002, s. 25). Bazen kitap imgesi gizem veya gizliliğinde temsili olarak kullanılmıştır. Kapalı veya yarı açık kitaplar gizli bilginin, gizliliğin veya bilinmeyeninin sembolü olarak tasvir edilmiştir. “Resimlerde kilitli veya zincirli kitaplar, genellikle belirli bilgilere erişimin kısıtlandığını vurgularlar” (Sandler, 2002, s. 17). Dönemsel temalarda kitaplar zamanın geçişini sembolize edebilir, çevrilen sayfalar ise hayatın bölümlerinin bir alegorisi olabilirler. “Vanitas resimlerinde kapalı bir kitap, tanrının sonsuz bilgeliğine, insan bilgisinin sınırlarına ve ölümün kaçınılmazlığına gönderme yapar” (Öndin, 2018, s. 194).

Avrupa resim sanatında kitap imgesi, yalnızca bir imge olmaktan çok, bilgi, inanç, statü ve insanlığın entelektüel serüveninin bir yansıması olmuştur. “Orta Çağ’da kutsal ve ilahi olanın, Rönesans’ta insan aklının ve hümanizmin, Barok’ta dramatik ifade gücünün ve modern dönemde bireysel düşüncenin bir sembolü olarak farklı rolleri üstlenmiştir” (Pettegree, 2010, s. 55). Bu imge, Avrupa sanat tarihinin kültürel ve düşünsel dönüşümünü anlamak için önemli bir anahtardır. Sanatta kitap imgesinin kullanımı, dönemin dini ve entelektüel değerlerinin güçlü bir yansıması olarak önemli bir yer tutmuştur. Orta Çağ’da kitap, fiziksel bir nesne olmanın ötesinde, kutsal bilgiyi ve Tanrı’nın kelimelerini taşıyan simgesel bir araç olarak görülmüştür. Kitap yalnızca bir okuma materyali değil, dini ve ruhani bir sembol olarak da tasvir edilmiştir. Hristiyan sanatının önemli bir motifi olan elinde kitap tutan İsa imgesi, ilahi bilgeliği, öğretme otoritesini ve Tanrı’nın ebedi Sözü’nü temsil eden güçlü bir semboldür. Bu motif, özellikle Orta Çağ ve Bizans sanatında yaygın olup derin teolojik ve kültürel anlamlar taşımaktadır. Kutsal Bakire Meryem, genellikle dua ederken ya da kutsal bir kitap (genellikle İncil) tutarken resmedilir. Bu, onun bilgelik ve tanrısallıkla ilişkilendirilmesini ifade etmektedir. Müjde (Annunciation) sahnelerinde genellikle Meryem’in önünde açık bir İncil bulunmaktadır ve bu da onun ilahi planın bir parçası olduğunu göstermektedir. Ayrıca Apokaliptik sahnelerde kitap imgesinin kullanıldığı görülmektedir. Yedi Mühürlü Kitap (Vahiy Kitabı’ndan bir tema), Tanrı’nın gizemlerini ve ilahi yargıyı sembolize etmektedir. Öte yandan Azizler de genellikle ellerinde bir kitapla resmedilirler. Bu, onların bilgeliğini ve Tanrı’nın öğretilerine olan sadakatini ifade etmektedir. Örneğin, Aziz Jerome, sıklıkla bir İncil üzerinde çalışırken ya da okurken tasvir edilmiştir. Kitapların resim sanatında tasvir ediliş biçimi ve birlikte tasvir edildiği kişilere göre anlamının da değiştiği görülmektedir. Örneğin mühürlü bir kitap Bakire Meryem’i sembolize ederken üzerinde “Alpha” ve “Omega” yazılı kitap her şeyin başlangıcı ve sonu olan İsa Mesih’i işaret etmektedir.

Ortaçağ’dan günümüze, görsel bir anlatım aracı olmanın ötesine geçerek, dönemin değerlerini, inançlarını ve kültürel ideallerini aktarmanın bir göstergesi olarak kitap imgesi sıklıkla kullanılmıştır. Bu, hem manevi hem de entelektüel bir sembol olarak, dönemin sanatsal anlayışını anlamak için önemli bir anahtar sunar. Bu çalışmada,

sanatta bir sembol olarak kitapların kullanıldığı ana temalar belirlenerek seçilen örnekler üzerinden bu kitapların ikonografisi irdelenmiştir.

2. Dini Bir Sembol Olarak Kitap İmgesi

Avrupa Sanatında kitaplar sıklıkla kutsal metinlerin simgesi olarak kullanılmıştır. Özellikle İncil ve diğer dini metinlerin tasvirinde, kitap imgesi önemli bir yer tutmaktadır. Hristiyan sanatında kitap imgesi İsa Mesih'le, Meriem'le, azizlerle ve peygamberlerle ilişkilendirilmekte ve ilahi bilgiyi sembolize etmektedir.

Orta Çağ'da kitap, fiziksel bir imge olmanın ötesinde, kutsal bilgiyi ve Tanrı'nın kelimelerini taşıyan bir araç olarak görülmüştür. Hristiyan ikonografisinde kitap genellikle İncil ya da ilahi bilgeliğin sembolik bir göstergesidir. İsa kitap ile birlikte tasvir edildiğinde, Yuhanna İncil'inde belirtildiği gibi onun Logos ("Söz") rolünü vurgulamaktadır: "Başlangıçta Söz vardı, Söz Tanrı ile birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı" (Yuhanna 1:1). Kitap, İsa'nın Tanrı'nın gerçeğini insanlığa açıklama misyonunu ve nihai öğretmen ve peygamber rolünü sembolize etmektedir. Orta Çağ sanatında elinde kitap tutan İsa; el yazmaları, freskler, mozaikler ve heykellerde sıkça yer almaktadır. Bazı sahnelerde kitabın stili ve içeriği farklılık gösterebilmektedir. Bu sahnelerde İsa genellikle açık bir kitap tutmaktadır ve kitapta Latince metinler gösterilmektedir. Bu metinler İncil'den alıntılanan metinlerdir. Örneğin İsa birçok betimlemede "Ego sum via, veritas, et vita" (Ben doğru yolum, gerçeğin ve hayatın kendisiyim) ifadelerinin yer aldığı bir kitap ile tasvir edilmiştir (Görsel 1). Öte yandan Bizans İkonlarında Pantokrator İsa (Her Şeye Kadir) tasvirleri, İsa'yı bir elinde kapalı veya açık bir kitap tutarken diğer eliyle kutsama yaparken gösterir. Bu ikonlardaki metinler genellikle İncil'den öğretiler veya litürjik ifadeler içermektedir. Dini yapılarındaki fresklerde ve heykellerde İsa sıkça Son Yargı sahnelerinde veya öğretme hizmetine dair tasvirlerde elinde kitap tutarken resmedilmiştir. Bu tasvirler, onun yargıç ve öğretmen olarak otoritesini pekiştirmektedir.

Görsel 1. Sanatçısı bilinmiyor, 1113, İsa'nın Kutsaması / Christ Blessing.

Theindex. URL1

Avrupa sanatında Meryem'in ilahi kişiliğinin bir yansıması ve bekâretinin temsili olarak kitapla birlikte tasvir edildiği görülmektedir. Genellikle Meryem'e Müjde sahnelerinde Meryem'in kucağında veya bir masa üzerinde kitap bulunmaktadır (Görsel 2). "Burada yer alan kitap imgesi Eski Ahit'teki İşaya'nın Mesih'in gelişini müjdeleyen sözlerine bir gönderme olarak konuyu bütünlemektedir" (Tükel ve Arsal, 2014, s. 96).

Görsel 2. Fra Angelico, 1430-32, Meryem'e Müjde / The Annunciation.
Web Gallery of Art. URL2

Avrupa sanatında İsa ve Meryem'in dışında kutsal olarak kabul edilen kişiler de kitaplarla birlikte resmedilirdi. Bu bağlamda Hristiyan azizlerin sıklıkla kitap ile birlikte tasvir edildiği görülmektedir. Örnekler incelendiğinde Aziz Bartalmay, Aziz Matthias, Aziz Athanasios, Aziz Matta, Aziz Antonius ve Aziz Jerome gibi birçok azizin resmindeki kitaplar, onlara yol gösteren ilahi bilginin bir göstergesi olarak betimlenmiştir. "Avrupa sanatında bu örneklerle Orta Çağ minyatürlerinden 20. yüzyıla değin sıklıkla rastlanılmaktadır" (Olderr, 2012, s. 36).

Barok dönem sanatçılarından Genç David Teniers'in (1610-1690) Aziz Antonius'un Baştan Çıkarılması adlı eserinde Aziz Antonius büyük bir mağaranın içerisinde bir haç önünde diz çökmüş haldedir (Görsel 3).

Aziz'in arkasında başında boynuzlu bir şapka olan yaşlı bir kadın bulunmaktadır. Resmin en sağında kafasında huni ile müzik çalan ve fareye benzeten bir figür görülmektedir. Bu figürün

önünde içlerinden bir tanesi açık üç tanesi ise kapalı olan kitaplar görülmektedir. Diğer bir kitap ise azizin önünde durmaktadır ve hayatın geçiciliği üzerine kurgulanan vanitas resimlerinden bir imge olan kurukafa ile birlikte resmedilmiştir (Öndin, 2018, s. 293).

Görsel 3. Genç David Teniers, 1644-1646, Aziz Antonius'un Baştan Çıkarılması / Temptation of St Antony.
Wikimedia. URL3

3. İktidarın ve Gücün Bir Göstergesi Olarak Kitap İmgesi

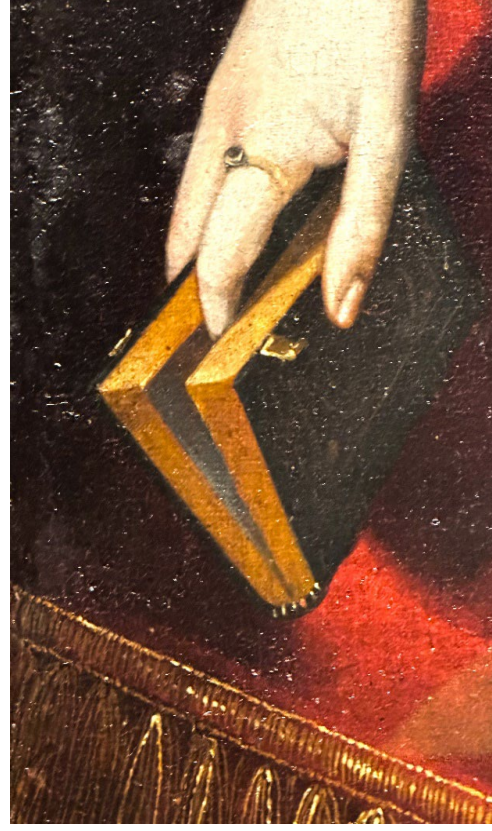
Avrupa sanat tarihinde yönetici sınıfın portrelerinde sıklıkla görülen, taç, asa, taht, kılıç, küre ve kitap gibi semboller iktidarın ve gücün bir göstergesidir. "Kullanılan her nesnenin sembolik anlamının anlaşılması onun uygun tarihsel bağlamında ele alınmasına bağlıdır. Bu türden nesneler yüzyıllar boyunca iktidarın ve gücün anlamsal taşıyıcısı olarak işlev görmüşlerdir" (Halas, 2002, s. 27). Avrupa sanatında kitap imgeleri, siyasi ve dini yöneticilerin gücünü, otoritesini ve eğitilmiş statüsünü temsil etmek için kullanılan imgelerdir. Bunlar, bilgi ve öğrenmenin evrensel temsilleri olarak hizmet ederler ve sıklıkla öznenin dini veya entelektüel otoritesine atıfta bulunurlar. "Ayrıca devlet yöneticilerinin bilgi birikimi ve devlet yönetimindeki bilgelik göstergesi olarak ta bu kişilerin resimlerinde kitaplar tasvir edilmiştir. Papa ve diğer dini karakterlerin portrelerinde kitap, ilahi kanunların ve öğretilerin kaynağıdır" (Rapelli, 2011, s. 94). Bu önemli kişilerin portrelerinde açık ya da kapalı bir şekilde tasvir edilen kitapların taşıdığı anlam da farklılık göstermektedir. "Yönetici sınıfının portrelerinde açık olan kitaplar, onların yönetim özelliklerini ve donanımlarını yücelterek bu kişilerin bilgeliğini, erdemini ve siyasi gücünü pekiştiren bir araç olarak kullanılmıştır. Kapalı kitaplar ise gizemi ve otoriteyi simgelemektedirler" (Kammerer, 2007, s.79) .

Papa XV. Gregorius tarafından 1621 yılında Roma'ya davet edilen Barok dönemin önemli sanatçılarından Guercino (1591-1666) 1622 yılına tarihlenen Papa XV. Gregorius Portresi adlı çalışmasında sanatçı, Papa'yı bir masada otururken betimlemiştir (Öndin, 2018, s. 96). Resimde Papa'nın önünde masa üzerinde açık bir kitap bulunmaktadır (Görsel 4). Bu kitap kutsal kitabı temsil etmekte aynı zamanda Papa'nın siyasi gücünü ve aynı zamanda dini otoritenin de kaynağını göstermektedir. Sanatçılar papalık otoritesinin işaretlerini, örneğin yüzük (Annulus piscatoris), resmi belgeler ve papaların egemenliğinin göstergesi olarak kutsal kitapları resmederken daha önem göstermişlerdir. Papaların portrelerinde ellerinde tuttukları nesneye bağlı olarak otoriteleri hakkında bir tipoloji oluşturulabilir. "Yüzük, resmî belgeler, mühürler vb. simgeler onların siyasi yönüne vurgu yaparken, kitaplar ise dini otoritelerini öne çıkartmaktadır. Papalık portrelerinde, giysilere ve papalık sembollerine özel bir dikkat gösterilir ve bunlar sanatçı tarafından ayrıntılı bir şekilde aktarılır" (İ. Stoleriu ve A. Stoleriu, 2018, s. 58).

Görsel 4. Guercino, 1622, Papa XV. Gregorius Portresi / Portrait of Pope Gregory XV.
Wikipedia. URL4

İspanyol Barok dönem ressamlarında Andrés López Polanco (?- 1641) tarafından yapılan İspanya Kraliçesi Margaret'in portresi, İspanyol Barok portreciliğinin ünlü bir örneği olup, 17. yüzyılın başlarında İspanyol monarşisinin ihtişamını ve kültürel önemini sergiler (Görsel 5). Mücevherlerle süslü bir kıyafet içerisindeki Kraliçe sağ elinde bir kitap tutmaktadır. Kraliçenin elinde tuttuğu kitap iki farklı anlamda yorumlanabilir. Birincisi kraliçenin elindeki kitap çeşitli Hristiyan mezheplerinde günün belirli saatlerinde yapılan duaların metinlerinden oluşan saatler kitabı olma ihtimalidir. Bununla kraliçenin dini yönü vurgulanmak istenmektedir. İkinci anlam ise bu kitap kraliçenin eğitilmiş ve entelektüel kişiliğine ve dolayısıyla statüsüne bir gönderme olma ihtimalidir.

Görsel 5. (Solda) Andrés López Polanco, 1605-1615, İspanya Kraliçesi Margaret / Queen Margaret of Spain. (Sağda) Andrés López Polanco, 1605-1615, İspanya Kraliçesi Margaret (detay) / Queen Margaret of Spain.

Artic. URL5

Adam Frans van der Meulen'in (1632-1690) Minerva XIV. Louis'yi Silahlara Çağırıyor adlı çalışmasının teması, Barok dönem sanatında belirgin bir alegorik motif olup, Fransız hükümdarının ilahi rehberliğini ve dövüş becerisini sembolize etmektedir (Görsel 6). Bilgelik ve savaşın Roma tanrıçası olan Minerva, stratejik savaşı ve zekâyı temsil etmektedir ve bu da onu XIV. Louis'ye atfedilen erdemleri temsil etmek için uygun bir figür haline getirmektedir. Geleneksel Roma kıyafetleri içinde, başında miğfer ve elinde kalkanla sahnenin merkezinde tasvir edilen "Minerva'nın varlığı, onun tanrısal bir rehber olarak rolünü ve XIV. Louis'yi asil bir amaç uğruna silahlanmaya teşvik ettiğini veya çağırdığını göstermektedir" (Staum, 1996, s. 11-12). Minerva'nın yanında lüks kıyafetler içinde gösterilen XIV. Louis'in bu tasviri onun otoritesini ve ihtişamını sembolize etmektedir. Figürlerin el hareketleri ve yönlendirmeleri XIV. Louis'in liderliğini veya önemli bir eyleme girişmeye hazır olduğunu göstermektedir ve sıklıkla onu "Güneş Kralı" rolüyle ilişkilendirir. Müzik aletleri veya savaş sembolleri gibi eşyalar tutan melek figürleri, uyum, ihtişam ve özgür sanatların XIV. Louis'in saltanatıyla uyumlu olduğunu bir göstergesidir. Arka planda klasik bir mimari ortam ve savaş alanının tasviri bulunmaktadır. Seçilen bu kompozisyon alegorinin gerçeklikle örtüştürmesine katkıda bulunmaktadır. Zırh ve silahlar gibi Savaş öğelerinin, müzik aletleri, kitaplar ve parşömen gibi kültürel simgelerle bir araya getirilmesi, XIV. Louis'in hem bir savaşçı hem de sanatların koruyucusu olarak ikili kimliğini yansıtmaktadır. Bu bağlamda eser, Louis XIV'ün tanrılar tarafından desteklen hem dövüş

becerisini hem de entelektüel inceliği temsil eden bir hükümdar olduğu fikrini güçlendirmek için sanat eserlerinin nasıl kullanıldığına dair mükemmel bir örnektir. Minerva'nın merkezi bir figür olarak kullanılması, XIV. Louis'nin yönetimdeki bilgeliğini ve savaştaki stratejisini vurgular ve saltanatını klasik erdemlerle uyumlu hale getirir. Burada bulunan kitap imgeleri ise XIV. Louis'nin entelektüel ve bilgili bir yönetici olmasına işaret etmektedir.

Görsel 6. Adam Frans van der Meulen, 1680, Minerva XIV. Louis'yi Silahlara Çağırıyor/ Minerva summoning Louis XIV to Arms. Zone47. URL6

4. Gizlilik ve Gizemin Bir Göstergesi Olarak Kitap İmgesi

Sanat tarihi boyunca kitap, genellikle bilgiyi, bilgeliği ve yazılı sözcüğü temsil etmek için kullanılan evrensel bir sembol olmuştur. Ancak, gizliliği veya belirsizliği vurgulayan bağlamlarda konumlandırıldığında, kitap güçlü bir gizlilik ve gizem amblemine dönüşür. Bu ikilik - aydınlanma kaynağı olarak kitap ve bilinmeyeni gizleyen bir nesne olarak kitap - dönemler ve stiller boyunca sanatçıları büyülemiş ve onu resimde ilgi çekici bir görsel unsur haline getirmiştir. Kitap, tarih boyunca sanatta güçlü bir sembol olmuştur ve tasviri genellikle katmanlı anlamlar taşır. Gizlilik ve gizem bağlamında, bir kitabın imgesi derin metaforik önemle doludur. İşte böyle bir sembol olarak kitap imgesini farklı tasvir türleri vardır. "Örneğin kapalı bir kitap genellikle erişilemez, gizemli veya ezoterik

bilgiyi temsil eder” (Olderr, 2012, s. 36). Sanatçılar kapalı bir kitabı tasvir ederek henüz ortaya çıkarılmamış sırları veya insan erişiminin ötesindeki bilgeliği ima ederler. “Kısmen açılmış veya gizlenmiş kitap ise parçalı veya anlaşılamayan iç görüyü temsil eder” (Vries, 2009, s. 77). Bir kitap kısmen açık veya örtülü olarak tasvir edildiğinde, eksik anlama fikrini iletir. İzleyici, içeriğin bir anlık görüntüsüyle heyecanlandırılır, ancak tam anlam belirsiz kalır. Bu teknik, ortaya çıkan ve gizlenen arasındaki gerilime dikkat çeker. Kilitli veya mühürlü kitap mutlak gizemi işaret eder. “Ayrıca mühürlü veya ciltli olarak tasvir edilen bir kitap, aşılmaz bir gizlilik anlamı da taşır. Bu imgelem genellikle kitaptaki içeriklerin ilahi varlıklar, seçilmiş bireyler veya uzak gelecek için saklandığını ima eder” (Olderr, 2012, s. 36).

Görsel 7. Genç David Teniers, 1640-1649, Kitap ve Pota ile Simyacı / The Alchemist. Nationaltrustcollections. URL7

Genç David Teniers’in (1610-1690) yaptığı Kitap ve Pota ile Simyacı adlı eserinde bir simyacı elindeki kitaba bakarak pota içindekileri karıştırmaktadır (Görsel 7). Hemen yan tarafında bulunan imbiklerin önünde de bir açık bir de kapalı kitap bulunmaktadır.

Bu temanın resmedildiği eserlerde kitap imgesi çok sık tekrar edilen bir motiftir ve içindeki bilgiler simyacıya ne yapması gerektiğini gösteren özel bilgiler içermektedir. Gizemli bir ilim olan simyanın nihai hedefi dönüşümü sağlayacak Felsefe taşının elde edilmesidir. Felsefe taşının nasıl elde edileceğine dair metinlerin yazılı olduğu kitaplar bu tür resimlerde sıklıkla tasvir edilmiştir (Öndin, 2018, s. 283-284).

Portrelerde yer alan kitaplar da bazen kişisel gizemi vurgulayabilirler. Kitaplar genellikle portrelere konu kişinin eğitimini veya entelektüel uğraşlarını sembolize etmek için resimlere dâhil edilirler. Ancak daha incelikli bir şekilde kullanıldığında kişisel gizlilik veya iç gözlem duygusu uyandırabilirler. Portresi yapılan bir kişi, hem bilgili doğasını hem de koruduğu sırları simgeleyen kapalı bir kitap tutuyor olabilir. Meyveler, çiçekler, hayvanlar ve

günlük kullanım eşyalarını kullanarak yeni bir portrecilik anlayışı oluşturan İtalyan ressam Giuseppe Arcimboldo'nun (1527-1593) yapmış olduğu Kütüphaneci adlı portre resminde tamamen kitaplardan oluşturulan bir figür ile karşılaşmaktayız (Özdemir, 2018, s. 102) (Görsel 8).

Figürün kitap yığınlarından oluşan gövdesine yakından bakıldığında birbirleriyle yakından ilintili şeylerden oluşturulduğu görülmektedir. Buradaki kitap imgeleri bizi psik olarak yönlendirmekte ve ironik olarak kesin gerçekliğin kuşkuya ve gizeme yol açtığı ayrıca ifşa edilenin ise saklı kaldığı bir anlamsal alan oluşturmaktadır. Arcimboldo'nun bu kurgusunda resme yaklaştıkça kitapları, uzaklaştıkça bir insan figürünü gören seyirci hem yakından hem uzaktan bakmaya zorlanmaktadır (Leppert, 2017, s. 257).

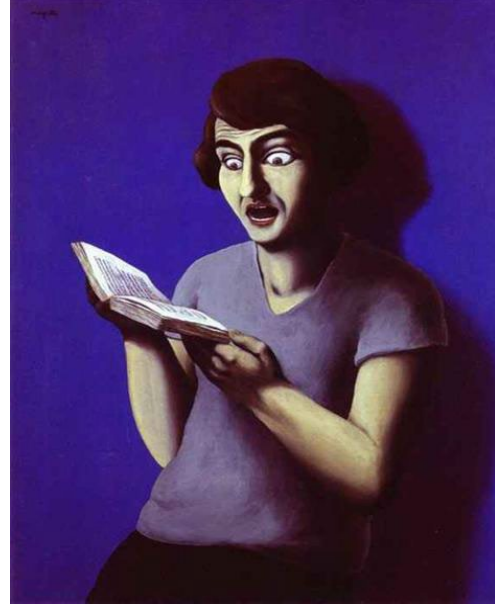
Görsel 8. Giuseppe Arcimboldo, 1566, Kütüphaneci / The Librarian. Wikipedia. URL8

Modern sanatta, özellikle “Gerçeküstücü sanatçılar için bilincin ötesine uzanmak, arzuların ve kaygıların gerçek kaynağına inmek sanatsal yaratımın bir göstergesidir” (Antmen, 2008, s. 138).

Görünmeyen bilinçaltına odaklanan Gerçeküstücülük akımı resim sanatında yeni bir kapı ararlar. Görünen ile görünmeyeni bir araya getirerek gözle görünmeyen gizemli içsel alanların varlığının idrak edilmesini sağlar. Ayrıca görülmeyen alanların soyutlama yerine görünen olanla sunumu, Gerçeküstücülükte görünen ile görünmeyenin birleşimi olarak karşımıza çıkar (Öndin, 2019, s. 252).

Bu bağlamda gerçeküstücü eserlerde kitaplar soyut ve düşsel roller üstlenir. Kitaplar artık sadece bilgi depoları değil, bilinçaltına ve bilinmeyene açılan kapılardır. Salvador Dali'nin eserlerindeki kitaplar bazen çarpıtılmış veya erimiş gibi görünür ve bu, bilginin ve gerçekliğin parçalanmışlığını temsil etmektedir. “Dali'nin amacı, bizim doğru ya da normal saydığımız okuma ve görmemizi kuşkuya düşürecek şekilde gizemler yaratmaktır” (Lynton,

2015, s. 179) (Görsel 9). “Gerçeküstücü nesne, düzensizlik ve mantık dışı olma özelliği taşıyarak rol değişimine uğrar; kişinin etrafındaki günlük kullandığı nesnelerden oluşturulduğu halde, onlardan farklı bir anlam taşır” (Öndin, 2019, s. 259). Aynı şekilde bir başka gerçeküstücü sanatçı olan René Magritte’in eserlerinde de, kitaplar da dâhil olmak üzere gündelik nesneleri beklenmedik bağlamlarda kullanılması seyircide bir huzursuzluk ve gizem duygusu yaratmaktadır (Görsel 9).

Görsel 9. (Solda) Salvador Dali, 1923, İnsanlı Otoportre / Self-portrait with L'Humanité. Wikiart. URL9
(Sağda) René Magritte, 1928, İtaatkar Okuyucu/ The submissive reader. Wikiart. URL10

5. Vanitas Natürmortlarda Kitap İmgesi

Sanat tarihinde belli dönemlerde ortaya çıkan temalar da kitap imgesinin kullanıldığı alanlardır. Yaşamın geçiciliğini vurgulayan Vanitas resimleri bu temalardan bir tanesidir. “Vanitas türünün ortaya çıktığı Hollanda için Altın çağ olarak da nitelendirilen 17. Yüzyıl, sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan büyük değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Protestanlık sonrası yaşanan bu toplumsal değişimler Kuzey Avrupa Sanatına yön vermiş, özellikle Hollanda’da “tür resmi” adı verilen yeni bir sanat anlayışının doğmasına neden olmuştur. “Memento Mori” geleneğini yaşatan Vanitas resimleri de bu dönemde popülerlik kazanmıştır. Ölümü ve ölümlü olduğunu hatırlatmayı amaçlayan Vanitas Resimleri, nesneler aracılığıyla sembolik bir dil oluşturmuştur” (Erdoğan, 2018, s. 143). Natürmortun bir alt grubu olarak Vanitas resmi, hayatın geçici doğasını, hazzın boş bir amaç olduğunu ve ölümün kaçınılmazlığını göstermeyi amaçlayan bir sanat kategorisidir. Vanitas resmi genellikle zenginlik, ölüm ve geçicilik sembollerini içerir. Vanitas resminin iki ana kategorisi vardır; ilki kafatasları, mumlar ve solmuş çiçekler gibi ölümü sembolize eden nesneler, diğeri ise kitaplar, mücevherler ve para gibi nesnelerle geçici hazları sembolize neslerdir. Birçok resimde ölüm ve hayatın geçiciliğine ait semboller birlikte resmedilmiştir. Hollandalı ressam Aelbert Jansz. van der Schoor’un (1603-1672) Vanitas natürmordunda sanatçı hayatın boşluğunu, beyhudeliği

ölümlülüğe bağlayan çeşitli görsel imgelere yer vermiştir (Görsel 10). “Bu imgeler; çatlak sütun, kum saati, yana yana bitmiş mum, şehvani aşkın nişaneleri olarak suya konmamış ve dolayısıyla da solacak olan güller ve beyhude servet ve öğrenimin sembolleri olarak kitaplar, dokümanlar ve mühürlerdir” (Leppert, 2017, s. 99).

Görsel 10. Aelbert Jansz. van der Schoor, 1660-1670, Vanitas / Vanitas Still Life. Wikimedia. URL11

David Bailly'nin (1584-1657) Otoportreli Vanitas adlı resminde her biri farklı şeyleri sembolize eden birçok nesnenin bulunduğu bir çalışma masası görülmektedir (Görsel 11). Aktif yaşamı simgeleyen kılıç, şehvetli yaşamın göstergeleri keman, şarap testisi, bardak ve bir çift zar, tefekkürlü bir yaşamın göstergesi olarak kitaplar ve el-yazmaları masanın üzerindeki bazı sembolik nesnelerdir. “Vanitaslarda betimlenen kitap imgeleri bazen dünyevi bilginin geçiciliğini gösterirken burada ise insan yaşamı üzerine derin düşünceyi ve tefekkürü işaret etmektedir” (Leppert, 2017, s. 100). Sanatçı bu tabloyu hayatının sonlarında yapmasına rağmen kendisini kariyerinin başında genç bir adam olarak tasvir etmiştir. Genç sanatçı elinde karmaşık fırça darbeleri elde etmek için kullanılan bir araç tutmakta ve muhtemelen emeğinin nesnesi olan şeyi sunmaktadır. Görüntü içindeki oval resim, Bailly'nin evliliği vesilesiyle 1642'de çizdiği bir otoportredir ve bu evlilik hem kişisel hem de profesyonel olarak hayatının en önemli anlarından birini işaret etmektedir.

İkinci oval portre, 1651'de muhtemelen yakın zamanda hakkında hiçbir kaydı olmayan bir hastalıktan ölen karısı Agneta'yı tasvir etmektedir. Masada küçük bir zincirli top, ilaçları demlemek için kullanılan bir beher; Agneta'nın resminin yanında söndürülmüş bir mum ve törensel (cenaze) şarap kadehi bulunmaktadır. Yaşlı Bailly, bu tabloyla görünüşte genç benliğiyle yüzleşiyor ve aradaki on yılların sevinçleri ve üzüntüleriyle boğuşmaktadır (Martin, 2006, s. 577).

Masanın üzerine dağılmış bir dizi vanitas sembolü, hayatın geçiciliğini ifade etmektedir. Devrilmiş bir kadeh, solan güller, kullanılmayan bir pipo, kapalı kitaplar, bir kum saatinden akan kum, bir kafatası. Üç narin baloncuk, geçiciliğin amblemleri olarak masanın üzerinde süzülmemektedir. Ön plandaki masanın üzerindeki bıçak, kafatasının aşağı doğru bakışıyla birlikte izleyiciyi tuvalin sağ alt köşesine doğru yönlendirmektedir.

Memento mori temalı sanat eserlerinde olduğu gibi vanitaslarda da, kafatasları, kum saatleri ve solan bitkiler gibi nesneler öne çıkmaktadır. Her iki temada da bu nesneler aynı anlamı taşımaktadır; hayat kısa ve geçicidir. Ancak vanitas resimlerinde memonti mori temasına daha dünyevi bir sembolizm eklendiği görülmektedir. Altın, mücevherler, şarap, şarap kadehleri, kitaplar ve müzik aletleri izleyiciye bu dünyevi zevklerin değersiz veya boş olduğunu hatırlatmaktadır.

Görsel 11. David Bailly, 1651, Otoportreli Vanitas / Vanitas Still Life with Self-Portrait. Thevcs. URL12

6. Çağdaş Sanat Eserlerinde Kitap Kullanımı

Çağdaş sanat eserlerinde kitap hem fiziksel bir obje hem de düşünsel bir araç olarak sıkça kullanılmaktadır. Kitaplar, sanatçıların hikâye anlatımı, bilgi aktarımı ve eleştirel yorumlar için tercih ettiği güçlü bir semboldür. Kitaplar çağdaş sanat eserlerinde kesilerek, yırtılarak, yapıştırılarak veya yeniden birleştirilerek heykelsi eserler haline getirilirler. Bu tür fiziki manipülasyonların yapılması kitabın geleneksel işlevine meydan okuyarak ona yeni anlamlar kazandırmaktadır. Örneğin, Kara Walker (1969 -) gibi sanatçılar, kitapları fiziksel bir malzeme olarak heykel veya enstalasyonlar için kullanırlar. Çağdaş sanatçılar, kitapları bu sembolik anlamıyla, bilginin korunması veya kaybolması gibi temaları işlemek için kullanabilirler. Anselm Kiefer (1945 -), kitapları kül, kurşun ve diğer materyallerle birleştirerek tarih, mitoloji ve kültürel hafızayla ilgili eserler yaratır. Kitapların içeriği, sanatçılar için toplumsal eleştiri, ideolojik sorgulama veya kültürel analiz aracı olabilir. Metinler, sanat eserlerine entelektüel bir boyut ekler. Barbara Kruger (1945 -), metin ve görselleri bir arada kullanarak tüketim, cinsiyet rolleri ve medya gibi konuları sorgular. Kitaplar, geçmişe atıfta bulunarak nostalji, tarih veya kaybolan değerler üzerine mesajlar verebilir. Örneğin, Song Dong, eski kitapları ve eşyaları kullandığı enstalasyonlarında kişisel ve toplumsal hafızayı sorgular. Kitaplardan oluşan büyük ölçekli enstalasyonlar, izleyici üzerinde görsel ve duygusal bir etki yaratır. Bu tür eserlerde kitaplar, bilgiye ulaşmanın kitleselliği ya da bireyselliği üzerine düşündürür. Alicia Martin (1964 -), binalardan fıskıran dev kitap yığınları gibi çarpıcı enstalasyonlar yapar (Görsel 12).

İspanyol sanatçı Alicia Martin, Biografias (Biyografiler) adını verdiği heykel serisinde kullanılmış kitapları yeniden kullanarak onlara farklı anlamlar yükler. En az bir kez okunmuş kitaplardan oluşturduğu heykel ve yerleştirmeler mekâna sığmayıp pencere ve kapılardan taşarken devasa kulelere dönüşüyorlar. 2003 yılında Madrid'in farklı tarihi noktalarında ve sonrasında Avrupa'nın farklı yerlerinde sergilenen heykeller, kitapların fiziksel olarak zamanla eskiyeceğini ancak içinde yazanlarla dönüşümün ve yenilenmenin sonsuza dek süreceğini aklı getirir (Art-his, 2018).

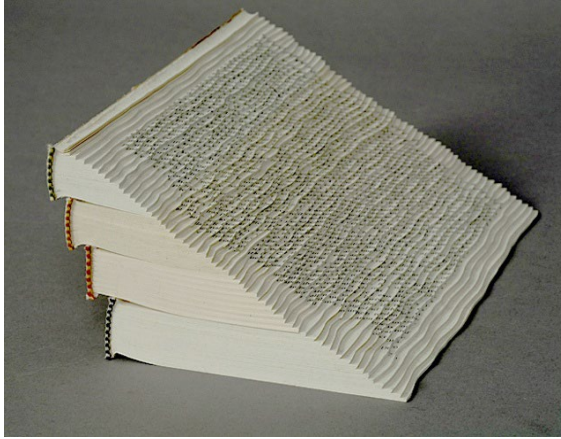
Görsel 12. Alicia Martin, 2003, Biyografiler / Biografias. Art-his. URL13

Kanadalı sanatçı Doug Beube kolaj, enstalasyon, heykel, fotoğrafçılık ve stop-motion animasyonla çeşitli sanat pratikleri üzerinden çalışan bir karma medya sanatçısıdır. Çalışmalarında görsel metinleri kullanarak iklim değişikliği, toplumsal adalet ve jeopolitik temalara atıfta bulunur. Sanatçının bir diğer çalışma yöntemi, dekupaj tesereleri, bant zımparalar ve matkaplar gibi çeşitli el aletleri ve elektrikli aletler kullanarak kitapların şekillerini dönüştürmektir.

Bir cerrah bıçağı kullanarak kitaplardan metinler çıkaran sanatçı kitaplardan kolajlar üretmektedir. Bazı çalışmalarında ise kitabı bir heykel malzemesi olarak kullanan sanatçı kitapları bıçakla kazıyarak onları yeniden şekillendirmektedir. Kullandığı araçlara çizim araçlarıymış gibi düşünen sanatçı, kitapları ve kâğıt yüzeylerini taşıyarak, oyarak veya kazarak onları anlamsal boyutta yeniden tasarlamaktadır. Bu indirgeyici uygulama, kitapların içeriğinin doğrusal olmayan bir yöntemle ortaya çıkarılmasını sağlamaktadır. Sanatçının enstalasyon veya heykel üretimlerinde kitapların katkısı oldukça fazladır. Stop motion animasyonlarında çalışmanın temeli olarak genellikle bir kitabı kullanmaktadır (Beube, t.y.).

Doug Beube'nin Vektör adını verdiği çalışmasında dört farklı yazara ait dört kitap üst üste istiflenmiş ve tehlikeli bir şekilde bir kenara doğru konsol şeklinde uzatılmış bir nesne görülmektedir (Görsel 13). Kitapların renkli sert kapaklı kapakları çıkarılmış, korunmasız sırtlar ortaya çıkarılmış ve metinler isimsiz, ayrı söylemleri belirsiz hale getirilmiş. Sanatçı kitap sayfalarını bıçağı dalgalı bir hareketle kullanarak elle kesmiş ve siyah beyaz metni uzun

basamaklara ayırarak antik Maya tapınaklarına benzer bir hale getirmiştir. Yukarıdan bakıldığında parça tek bir büyük kitaptan kesilmiş gibi görünüyor, ancak yana döndürüldüğünde izleyici, dört narin dengelenmiş metin bloğunu sadece yer çekiminin yerinde tuttuğunu görmektedir. Dolayısıyla, bir bakış açısından parça fikirlerin akışkanlığını ve birliğini temsil ediyor; diğer bakış açısından parça, herhangi bir noktada kaosa dönüşebilecek ve herhangi bir diyalektik çözümün elde edilmesinin zor olduğu bir tartışmaya kilitlenmiş dört farklı yazarı ima ediyor ve herhangi bir diyalektik çözümün sağlanması zor.

Görsel 13. (Solda) Doug Beube, 2007, Vektör / Vector. Dougbeube. URL14 (Sağda) Doug Beube, 2007, Vektör / Vector. Dougbeube. URL14

Aslen Chicago'lu olan ve şu anda Atlanta'da yaşayan ve çalışan Brian Dettmer, "kitaplar ve diğer eski medya biçimleriyle yaptığı ayrıntılı ve yenilikçi heykelleriyle tanınır" (Essmaker, 2012). Brian Dettmer, bıçaklar, cımbızlar ve cerrahi aletler kullanarak her seferinde bir sayfa oyuyor. Güncelliğini yitirmiş ansiklopediler, tıp dergileri, resimli kitaplar veya sözlüklerin içindeki hiçbir şey yer değiştirmiyor veya yerleştirilmiyor, sadece çıkarılıyor (Görsel 14). Dettmer, heykellerinin şeklini oluşturmak için sayfaları ve sırtları manipüle ediyor. Ayrıca, tamamen orijinal heykel formları yaratmak için birden fazla kitabı katlıyor, büküyor, yuvarlayıp üst üste koyuyor. Sanatçı yaptığı çalışmalar hakkında şunları söylemektedir;

Çalışmalarım, mevcut materyal ve geçmiş yaratıcılarıyla bir iş birliğidir ve tamamlanmış parçalar, kitabın iç unsurlarının orijinal tasarımlarından bu yana tam olarak bulundukları yerdeki yeni ilişkilerini ortaya çıkarır. Kitabın zenginliği ve derinliği evrensel olarak saygı görür ancak genellikle bilginin biçiminin ve alakalılığının zamanla kaybolmasıyla keşfedilmez. Kitabın amaçlanan işlevi azaldı ve biçim doğrusal olmayan bir dünyada doğrusal kaldı. Fiziksel bilgi biçimlerini değiştirerek ve önceden tasarlanmış işlevleri kaydırarak yeni ve beklenmedik roller ortaya çıkıyor (Kim, 2011).

Dettmer'in heykellerinden bazıları, sanki kapağı açıp içeride bekleyen küçük bir dünyayı ortaya çıkarmış gibi görünüyor. Diğerlerinde ise daha üç boyutlu bir yaklaşım benimsiyor, bir kitabı tersyüz ediyor veya birden fazla cildi tek bir şekle dönüştürüyor. "E-kitap karşıtları, kitabın fiziksel bir nesne olarak önemi hakkında konuştukla-

rında, kastettikleri bu değil. Yine de Dettmer'in kesme ve oyma işlemleri, basılı kitabın benzersiz bir şekilde yoğun ve güzel bir ortam olduğunu dokunaklı bir şekilde gösteriyor” (Henderson, 2014). “Dettmer, kitapların parçalarını bu şekilde açığa çıkarmanın, gerçek hayatta parça parça bilgi alma şeklimizi, hikâyelerin kitaplarda doğrusal olarak nasıl anlatıldığıyla yan yana koyarak yansıtmayı amaçlamaktadır” (Brown, 2008).

Görsel 14. Brian Dettmer, 2024, Gelecekteki Şeylerin Şekli / The Shape of Things to Come. Briandettmer. URL15

7. Sonuç

Avrupa resim sanatında kitap imgesi, yüzyıllar boyunca farklı kültürel, dini ve entelektüel bağlamlarda çeşitli anlamlar taşımıştır. Bu imgeler, genellikle bilgi, bilgelik, maneviyat ve otorite gibi kavramları sembolize etmektedirler. Kitaplar, yalnızca bilgi ve hikâyeler taşıyan araçlar olmanın ötesinde, sanatta çok yönlü bir biçimde kullanılan nesneler haline gelmiştir. Sanatçılar, kitapları hem fiziksel bir malzeme hem de sembolik bir araç olarak değerlendirerek, farklı bağlamlarda estetik ve düşünsel eserler üretmişlerdir. Kitaplar, insanlığın bilgi birikimini ve kültürel mirasını temsil eden güçlü semboller olarak sanatta yer bulmuşlardır. Sanatçılar, kitapları kavramsal bir araç olarak kullanarak din, iktidar, güç, gizlilik, eğitim, ölüm gibi temalara odaklanmışlardır. Kitap, somut varlığıyla

da sanatta bir malzeme olarak kullanılan bir nesnedir. Sanatçılar, kitapların fiziksel yapısını bozarak, yeniden birleştirerek ya da dönüştürerek yeni anlamlar yaratmışlardır.

Ortaçağ ve Rönesans sanatında kitap tasvirleri, bilgi, maneviyat ve otoritenin derin bir sembolü olarak hizmet eder. Bu dönemlerin sanatçıları, daha derin anlamlar ve anlatılar iletmek için eserlerine sıklıkla kitap dâhil etmişlerdir. Bu örneklerde kitaplar genellikle dini figürlerin dindarlığını ve bilgeliğini vurgulayan kutsal metinleri temsil eder. Örneğin, Hristiyan sanatında önemli bir motifi olan elinde kitap tutan İsa imgesi, ilahi bilgeliği, öğretme otoritesini ve Tanrı'nın ebedi Sözü'nü temsil eden güçlü bir semboldür. Meryem Ana'nın Müjde sırasında bir kitap okuması ve aynı şekilde Azizlerin tasvirlerinde bulunan kitaplar onların dini bağlılığını ve kendilerine bahşedilen ilahi bilgeliği vurgulamaktadır.

Ayrıca kitaplar tarih boyunca özellikle yöneticiler, din adamları ve bilginlerle ilişkilendirilerek gücü temsil etmişlerdir. Portrelerde kitap, kişinin entelektüelliğini veya dindarlığını ima ederek statüsünü yükseltmek için kullanılan bir araçtır, aynı zamanda entelektüel ve sosyal saygınlığın bir göstergesi olarak da kullanılmıştır. Kapalı veya yarı açık kitaplar gizli bilgiyi, gizliliği veya bilinmeyi sembolize etmişlerdir. Kilitli veya zincirli kitaplar, belirli bilgilere erişimin kısıtlandığını vurgulamaktadır. Vanitas resimlerinde ölümün ve faniliğin simgesi olarak açık veya kapalı olarak kitapların tasvir edildiği görülmektedir. Vanitaslarda insan bilgisinin sınırlılığını ve hayatın geçiciliğini simgeleyen bir unsur olarak yer alan kitaplar yanında kum saati, kuru kafa ve mumlarla tasvir edilmişlerdir.

Çağdaş sanat eserlerinde ise kitap, sadece bilgi taşıyan bir nesne değil, aynı zamanda estetik, düşünsel ve kültürel bir semboldür. Sanatçılar, kitapları yeniden yorumlayarak çağdaş dünyanın dinamiklerini eleştirir ve izleyicilere yeni perspektifler sunarlar. Çağdaş sanatta kitap kullanımı, hem sanatçı hem de izleyici için derin anlamlar taşır. Sanatçılar, kitaplar aracılığıyla bilgiye ve hafızaya dair özgün perspektifler sunarken, izleyiciler bu eserler aracılığıyla hem bireysel hem de kolektif kimliklerini sorgulayabilirler.

Kaynakça

Antmen, Ahu. (2012). *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Art-his. (2018). Alicia Martin ve Biografias Serisi: Pencere ve Kapılardan Taşan Kitaplar. *Art-his*. Erişim: 13.11.2024. <https://www.art-his.com/alicia-martin-ve-biografias-serisi-pencere-ve-kapilardan-tasan-kitaplar/>

Beube, Doug (t. y.). About. *Dougbeube*. Erişim: 16.11.2024. <https://dougbeube.com/page/1-About.html>

Brown, Ellen Firsching. (2008). The Cut-Up Artist. *Tilloufinear*. Erişim: 15.11.2024. <https://www.tilloufineart.com/attachment/en/57e0591d87aa2c4601bd6ecf/Press/589cc6360ed850ce7342b231>

Erdoğan, Neslihan Ö. (2018). 17. Yüzyıl Hollanda Resim Sanatında Vanitas İmgeleri. *Ulakbilge*, 6 (21), s. 143-159. Erişim: 22.10.2024. DOI: 10.7816/ulakbilge-06-21-02

Essmaker, Tina. (2012). Brian Dettmer. *Thegreatdiscontent*. Erişim: 28.11.2024. <https://thegreatdiscontent.com/interview/brian-dettmer/>

Halas, Elzbieta . (2002). Symbols, Power, and Politics (Studies in Sociology: Symbols, Theory and Society). New York: Peter Lang Publishing.

Henderson, Julia Lowrie. (2014). Carving Old Books Into Works of Art. Wnyc. Erişim: 119.11.2024. <https://www.wnyc.org/story/sideshow-carving-old-books-into-art-brian-dettmer/>

Kammerer, Odile N. (2007). *Symbols of Power: Napoleon and the Art of the Empire Style, 1800-1815*. New York: Harry N. Abrams.

Kim, Eugene. (2011). The Book Surgeon (15 pieces). *Mymodernme*. <https://mymodernmet.com/the-book-surgeon-15-pieces/>

Leppert, Richard. (2017). *Sanatta Anlamın Görüntüsü*. (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Lynton, Norbert. (2015). *Modern Sanatın Öyküsü*. (C. Çapan ve S. Öziř, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Martin, Wayne M. (2006). Bubbles and Skull: The Phenomenology of Self-Consciousness in Dutch Still-Life Painting', , Ed. Hubert L. Dreyfus and Mark A. Wrathall. *A Companion to Phenomenology and Existentialism, Blackwell Companions to Philosophy*, pp. 559–584. Oxford: Wiley-Blackwell.

Olderr, Steven. (2012). *Symbolism a Comprehensive Dictionary*. North Carolina: McFarland & Company.

Öndin, Nilüfer. (2018). *Barok Resim ve Heykel Sanatı*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Öndin, Nilüfer. (2019). *Modern Sanat*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Özdemir, Çiğdem. (2018). Grotesk Anlatım: Giuseppe Arcimboldo'nun Resimlerine Genel Bir Bakış. *Researcher: Social Science Studies*, 6 (4), 97-108.

Pettegree, Andrew. (2010). *The Book in the Renaissance*. Connecticut: Yale University Press.

Rapelli, Paola. (2011). *Symbols of Power in Art*. California: Getty Publications.

Sandler, Lucy Freeman. (2002). *Penned and Painted: The Art & Meaning of Books in Medieval and Renaissance Manuscripts*. London: British Library Publishing.

Schneider, Norbert. (2002). *The Art of the Portrait*. Köln: TASCHEN.

Staum, Martin S. (1996). *Minerva's Message: Stabilizing the French Revolution*. London: McGill-Queen's University Press.

Stoleriu, Irina A., Stoleriu, A. (2018). Representations of the Pope in Western Art. *Anastasis Research in Medieval Culture and Art*, 5 (1), 1-16.

Tükel, Uşun., Y. Arsal, Serap. (2014). *Sözden İmgeye Batı Sanatında İkonografi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Vries, Arthur D. (2009). *Elsevier's Dictionary of Symbols and Imagery*. Leeds: Emerald Group Publishing Limited.

Görsel Kaynakçası

Görsel 1. Sanatçısı bilinmiyor, 1113, İsa'nın Kutsaması / Christ Blessing. Theindex. Erişim: 11.10.2023, <https://theindex.princeton.edu/s/view/ViewWorkOfArt.action?id=DD902547-FA69-4C7F-9A97-F4E3342B1265>

Görsel 2. Fra Angelico, 1430-32, Meryem'e Müjde / The Annunciation. Web Gallery of Art. Erişim: 15.10.2024, <https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/a/angelico/01/1prado.html>

Görsel 3. Genç David Teniers, 1644-1646, Aziz Antonius'un Baştan Çıkarılması / Temptation of St Antony. Wiki-media. Erişim: 17.10.2024, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:David_Teniers_%28II%29_-_Temptation_of_St_Antony_-_WGA22101.jpg

Görsel 4. Guercino, 1622, Papa XV. Gregorius Portresi / Portrait of Pope Gregory XV. Wikipedia. Erişim: 19.10.2024, [https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Guercino_-_Pope_Gregory_XV_\(ca._1622-1623\)_-_Google_Art_Project.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Guercino_-_Pope_Gregory_XV_(ca._1622-1623)_-_Google_Art_Project.jpg)

Görsel 5. (Solda) Andrés López Polanco, 1605-1615, İspanya Kraliçesi Margaret / Queen Margaret of Spain. Artic. Erişim: 20.10.2024, <https://www.artic.edu/artworks/111637/queen-margaret-of-spain>

(Sağda) Andrés López Polanco, 1605-1615, İspanya Kraliçesi Margaret (detay)/ Queen Margaret of Spain. Artic. Erişim: 20.10.2024, <https://www.artic.edu/artworks/111637/queen-margaret-of-spain>

Görsel 6. Adam Frans van der Meulen, 1680, Minerva XIV. Louis'yi Silahlara Çağırıyor/ Minerva summoning Louis XIV to Arms. Zo-ne47. Erişim: 24.10.2024, <http://zone47.com/cro-tos/?l=br&p=&nb=40&disp=1&s=&y1=-40000&y2=2015&p31=184296&p180=5011>

Görsel 7. Genç David Teniers, 1640-1649, Kitap ve Pota ile Simyacı / The Alchemist. Nationaltrustcollections. Erişim: 26.10.2024, <https://www.nationaltrustcollections.org.uk/object/1246499.1>

Görsel 8. Giuseppe Arcimboldo, 1566, Kütüphaneci / The Librarian. Wikipedia. Erişim: 24.10.2024, https://en.wikipedia.org/wiki/The_Librarian_%28Arcimboldo%29#/media/File:Bibliotekarien_konsverad_-_Skoklosters_slott_-_97136.tif

Görsel 9. (Solda) Salvador Dali, 1923, İnsanlı Otoportre / Self-portrait with L'Humanitie. Wikiart. Erişim: 28.10.2024, <https://www.wikiart.org/en/salvador-dali/self-portrait-with-l-humanitie>

(Sağda) Rene Magritte, 1928, İtaatkar Okuyucu/ The submissive reader. Wikiart. Erişim: 28.10.2024, <https://www.wikiart.org/en/rene-magritte/the-submissive-reader-1928>

Görsel 10. Aelbert Jansz. van der Schoor, 1660-1670, Vanitas / Vanitas Still Life. Wikimedia. Erişim: 10.11.2024, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vanitas_stilleven_Rijksmuseum_SK-A-1342.jpeg

Görsel 11. David Bailly, 1651, Otoportreli Vanitas / Vanitas Still Life with Self-Portrait. Thevcs. Erişim: 12.11.2024, <https://thevcs.org/vanity-vanities#grieving-time>

Görsel 12. Alicia Martin, 2003, Biyografiler / Biografias. Art-his. Erişim: 13.11.2024, <https://www.art-his.com/alicia-martin-ve-biografias-serisi-pencere-ve-kapilardan-tasan-kitaplar/>

Görsel 13. (Solda) Doug Beube, 2007, Vektör / Vector. Dougbeube. Erişim: 16.11.2024, <https://dougbeube.com/section/485967-Vector.html>

(Sağda) Doug Beube, 2007, Vektör / Vector. Dougbeube. Erişim: 16.11.2024, <https://dougbeube.com/section/485967-Vector.html>

Görsel 14. Brian Dettmer, 2024, Gelecekteki Şeylerin Şekli / The Shape of Things to Come. Briandettmer. Erişim: 28.11.2024, <https://briandettmer.com/art/2024/#p834>